

Miquel J. Deyà Bauçà

INDÚSTRIA RURAL A MALLORCA (S. XVIII)

PAPERS DE SA TORRE

Aplecs de Cultura i Ciències Socials

2

Miquel J. Deyà Bauçà
Becari del Departament de Ciències
Històriques i Teoria de les Arts,
Universitat de les Illes Balears

**ALGUNES NOTES PER A L'ESTUDI DE LA
INDÚSTRIA RURAL A MALLORCA A LES
DARRERIES DEL SEGLE XVIII**

PATRONAT DE L'ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ
MANACOR (Mallorca) 1987

Consell Assessor:

Gabriel Barceló

Damià Duran

Carles Manera

Josep M. Salom

Conferència donada a
l'Escola Municipal de
Mallorquí de l'Ajuntament de
Manacor (cursos de reciclatge)
el dia 27 de març de 1987

Disseny de la coberta:

Bartomeu Matamalas

I

Les activitats manufactureres de Mallorca durant la denominada *edat moderna* són, a hores d'ara, un dels sectors econòmics menys coneguts. Les tasques manufactureres no estrictament urbanes no s'han estudiat en profunditat per dos motius preferents: l'òbvia importància del sector agrari, i la manca de sèries documentals regulars que ens ofereixin una evolució de la producció tèxtil i un panorama general de la matèria.¹ Només les informacions que es deriven dels plets entre gremis urbans i de la part forana, recollits a les seccions Real Acuerdo i Gremis de l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM), es poden considerar més o menys exhaustives. Per altra banda, algunes notícies esporàdiques, localitzades als papers de la Sociedad Económica Mallorquina de Amigos del País i del Real Consulado de Mar y Tierra, completen les fonts que l'investigador ha emprat per aquesta aproximació que ara es presenta.

L'estudi de les activitats rurals tèxtils palesa un doble aspecte, tot just esbrinat en la nostra aportació:

---

1 Un estudi que intenta inserir les activitats no agràries dins el conjunt de l'economia insular, partint bàsicament de l'anàlisi d'enquestes oficials és el d'A. Segura i J. Suau, «Aproximació a l'estudi de la pagesia mallorquina al primer terç del segle XIX», Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana (1981), p. 393-437.

1. L'estrictament manufacturer. La indústria rural ocupa un lloc important no tan sols pel nombre d'artesans, ja molt significatiu, sinó per la complementarietat que, en moltes d'ocasions, tenen les tasques urbana i rural. Així, les primeres fases de la producció es desenvolupen a la part forana en no pocs casos, mentre les restants es realitzen a Ciutat.
2. Socioeconòmic. Són unes activitats que engloben moltes més persones que les que en un principi pot semblar. Si bé a la comunitat rural l'artesà no ha estat estudiat en profunditat, sabem que apareixen col·lectius de menestrals i petits comerciants que trafiquen amb les produccions elaborades pels teixidors. La penetració del capital comercial a l'esfera no és, doncs, menyspreable.

II

A la part forana es desenvolupen tres tipus d'activitats diferents, si ens atenem a la situació del menestral:

- a. Existeixen gremis independents en diverses viles de Mallorca, si bé aqueixa independència es pot perdre per les pretensions que tenen els gremis urbans a controlar tota l'illa.
- b. A les viles que no gaudeixen de gremi propi, els artesans estaven obligats a inscriure's en el gremi corresponent de Palma.
- c. Ens trobam, també, davant l'activitat desenvolupada per persones no agremiades; és el que podem anomenar *treball lliure*. Aquí es poden diferenciar les etapes preparatòries de la producció: és el cas de la filatura, que absorbia gran quantitat de mà d'obra, especialment en els centres amb gremi propi de teixidors de

llana i lli. Per altre cantó es palesa la inserció de la pagesia —procés que a hores d'ara és poc conegut— dins els mecanismes de la producció manufacturera.

Els centres rurals tèxtils més importants a la segona meitat del set-cents són Artà i Pollença. Però les viles que en aqueixos moments compten amb gremis propis més o menys dinàmics són les següents:

<i>Teixidors de lli</i>	<i>Teixidors de llana</i>	<i>Paraires</i>
Artà	Pollença	Artà
Pollença	Llucmajor	Pollença
Sineu	Manacor	Inca
Inca	Felanitx	Llucmajor
Manacor		Manacor
Alcúdia		Felanitx
		Algaida

El nombre de persones que treballaven a les activitats anteriors, si més no a temps parcials, ens és desconegut, però cal remarcar dues qüestions:

1. L'endarreriment tècnic de la filatura respecte al teixit determina que per mantenir actius els telers, cal intensificar la mà d'obra que fila.²
2. Que les tasques descrites siguin secundàries, front a les estrictament agràries, explica que si en un determinat poble existeix un gremi autòcton de teixidors, o té una gran importància el sector tèxtil, els nuclis propers es poden dedicar a les primeres etapes de la producció. Aquesta és la situació de Mancor de la Vall: les dones treballen per als paraires d'Inca i Binissalem, de forma que gaudeixen així d'una font d'ingressos complementària per a l'economia familiar.³

² És el cas de Llucmajor el 1775, Cf. ARM, «Gremios», caixa 15.

³ ARM, «Sociedad Económica Mallorquina de Amigos del País», caixa 26, expedient núm. 7.

Les dades disperses sobre el nombre d'integrants de les diferents corporacions gremials són significatives. El 1819, el gremi de paraires de Ciutat, comptava amb 88 menestrals, mentre que a la part forana n'existien 190, sense comptabilitzar els agremiats d'Artà, Pollença, Inca i Algaida. Per importància numèrica destaquen Llubí, amb 19 paraires; Sóller, 40; Binissalem, 25, i Manacor, 47. L'esmentat any, el gremi de tintorers tenia 28 afiliats a Ciutat i 46 a les viles: Lluçmajor, amb 6 tintorers; Muro, 7; Sóller, 12, i Felanitx, 6, són els pobles amb major significació. Aquesta darrera dada, és a dir, l'existència de la tintura, demostra que, al contrari del que succeeix a d'altres èpoques, la producció tèxtil de la part forana no renunciava a les etapes d'acabament de la manufactura.

Quant al lli, és molt clar el major pes de la ruralia. Això es desprèn de la lectura de les quantitats que el gremi cobrava per confraries dels artesans residents a Ciutat, i dels que vivien a la part forana, dades calculades a l'inici del segle XIX:

	1818-1819	1827-1828
Ciutat	99 lliures, 6 sous	57 11, 8 s. 4 diners
Part forana	124 lliures	1111 lliures
	1828-1829	1831-1832
Ciutat	59 lliures, 10 sous	62 lliures
Part forana	102 lliures	110 lliures

Ara bé, un dels termes més interessants rau a determinar la relació d'aquesta indústria rural amb els possibles mercats de consum; és a dir, quin paper té el comerç per mobilitzar les diferents produccions que la part forana fabrica. La historiografia té tot un seguit de conceptes —indústria rural, *putting-out system*, *kaufsystem*, *verlagsystem*, protoindústria— que defineixen o determinen processos molt concrets.

Ja he explicat a un altre lloc⁴ els termes que crec que no serveixen per concretar el cas mallorquí. No hi ha dubte que a Mallorca coexisteixen elements de tipus protoindustrial —mercat negre de matèries primeres, manufactures dedicades a l'exportació a mercats extraregionals— amb d'altres més definitòries d'un *putting-out* —comerciants que lliuren la matèria primera, recullen el producte acabat i els despatxen. Nogensmenys no m'atreveixo a caracteritzar taxativament els exemples sistematitzats per a Mallorca. En qualsevol cas, resta clar que el cicle agrícola és d'una importància singular, i que la terra es veu com el bé suprem: els beneficis assolits amb la indústria tèxtil s'esmenten en la compra de terres. La producció manufacturera, per tant, sembla ésser un complement de les estrictes tasques agrícoles.

Nogensmenys, és interessant subratllar que aqueixa producció tèxtil entra, en part, dins dels canals de comercialització. En aquest sentit, les formes que es poden detallar són les següents, segons les nostres investigacions:

Un artesà urbà o comissionista rep les manufactures elaborades a la part forana: aquestes mercaderies els resta tot just unes darreres manipulacions per llur enllestiment (com per exemple el tintat).⁵ Després es col·loquen en el mercat exterior.

Els menestrals rurals venen directament els seus productes a Ciutat, a comerciants i agremiats, els quals posteriorment els despatxen.⁶ En aquest cas, els mercaders no dirigeixen el procés productiu, atès que l'artesà és propietari de les eines i de la matèria primera:⁷ l'exemple anterior és equiparable al *kaufsystem*.

Quan un menestral no és propietari de la matèria primera, sinó ho és un comerciant, hom observa un fenomen força conegut al món europeu durant l'època moderna. El mercader lliura la

4 M. DEYÀ, «Introducción a la tipología de las actividades textiles rurales en Mallorca durante la segunda mitad del siglo XVIII», *Estudis d'Història Econòmica* (1987, núm. 1), en premsa.

5 ARM, «Gremios», caixa 15.

6 ARM, «Gremios», caixa 15, expedient núm. 145.

7 *Ibidem*.

llana, el lli o el cotó al teixidor, i recull el producte acabat per a la seva venda posterior:⁸ és, doncs, un cas que entra dins els esquemes del *putting-out*.

III

La indústria rural mallorquina de la segona meitat del segle XVIII es caracteritza per:

1. La seva inserció dins la xarxa gremial.
2. L'endarreriment tècnic, que obliga a la intensificació dels esforços a les primeres fases de la producció. En aquest aspecte, les economies familiars reben uns ingressos complementaris mitjançant l'activitat tèxtil —o d'altres que aquí no s'han considerat: la fabricació d'aiguarent, per exemple. Per tant, l'estudi de la família pagesa ha de considerar, si és possible, el factor de les tasques no específicament agràries a l'hora d'esbrinar uns nivells de renda determinats.
3. En termes generals, la part forana es configura com una zona on es desenvolupen les primeres fases d'una producció tèxtil molt basta, que en moltes d'ocasions coneix les darreres etapes de la seva elaboració a Palma (el tintat o el blanqueig).
4. Una part d'aquesta producció entra dins els canals de comercialització; és a dir, no és tot just per autoconsum.

---

8 ARM, «Real Acuerdo» (1757), expedient núm. 23.

AJUNTAMENT DE MANACOR

Patronat de l'Escola Municipal de Mallorcaí

DL: PM 200 - 1987